

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปีที่ผ่านมาเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและการอ่อนตัวของค่าเงินบาททำให้การดำเนินงานของธุรกิจต่าง ๆ ในประเทศไทยประสบกับผลขาดทุนจำนวนมากประกอบกับปัญหาในระบบการเงิน ทั้งด้านความมั่นคงและด้านสภาพคล่องของสถาบันการเงิน ซึ่งในที่สุดมีผลให้ทางต้องสั่งให้บริษัทเงินทุนจำนวน 56 แห่งปิดกิจการเป็นการถาวร ความถดถอยทางเศรษฐกิจขยายวงไปทั้งหมดภายในประเทศรวมทั้งบริษัทต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค ธุรกิจจำนวนไม่น้อยต้องปิดกิจการและล้มเหลวถ้าไม่ปิดกิจการก็ต้องปลดคนงานออกหรือปรับลดค่าจ้างเงินเดือน รายได้โดยรวมของประชาชนก็ตกต่ำลงและไม่มีความหวัง บริษัทหลายแห่งในตลาดหลักทรัพย์ประสบความล้มเหลวขาดทุน และขาดสภาพคล่องทางการเงิน จนถูกตลาดหลักทรัพย์เพิกถอนและให้ส่งแผนฟื้นฟูกิจการ นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ความล้มเหลวของธุรกิจนับเป็นผลเสียหายและส่งผลกระทบต่อผู้ลงทุน เจ้าหนี้ ลูกหนี้และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

ประสบการณ์จากวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญมา เป็นบทเรียนที่ธุรกิจและคนทั่วไปต้องจดจำ และยึดถือไว้ เป็นแนวทางในการตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานและความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจ แต่ทั้งนี้การสร้างธุรกิจให้อยู่รอดและมีกำไรจะต้องขึ้นกับคุณภาพและมาตรฐานของผู้บริหาร วิกฤตทางการเงินครั้งนี้ถือว่าเป็นบทเรียนที่เจ้าหนี้ นักลงทุนและผู้ให้บริการเงินจะต้องนำไปเป็นแนวทางในการพิจารณาให้รอบคอบและตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง จึงได้มีการสรรหาสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าหรือปัจจัยชี้ว่าถึงภาวะล้มเหลว หรือภาวะขัดข้องทางการเงิน เพื่อเป็นเครื่องมือในการหลีกเลี่ยงความล้มเหลวของธุรกิจ หลีกเลี่ยงภัยพิบัติทางการเงินที่จะเกิดขึ้น และเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับวิกฤตเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ต่อผู้ที่จะมาลงทุน นักวิเคราะห์ และเจ้าพนักงานการรวมทั้งกิจการเอง ซึ่งผู้บริหารของกิจการจะต้องใช้เพื่อรับมือ และแก้ไขได้ทันเวลา

จึงได้มีการค้นคว้าหาแบบจำลองและสัญญาณเตือนภัยโดยการสร้างแบบจำลองภาวะล้มเหลว (Bankruptcy Models) ซึ่งเป็นเครื่องมือทางปริมาณและสถิติใช้ในการคาดหมายภาวะล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้นในบริษัทหนึ่ง ๆ โดยแบบจำลองเหล่านี้จะทำนายว่าบริษัทนั้นจะล้มเหลวหรือไม่ล้มเหลว แบบจำลองส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ซึ่งเป็นตัวเลข

ของอัตราส่วนทางการเงิน และข้อมูลเกี่ยวกับกระแสเงินสดของกิจการ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าอัตราส่วนหลายตัวสามารถใช้เป็นสัญญาณเตือนภัยได้

การวิจัยในอดีตส่วนใหญ่ใช้อัตราส่วนทางการเงินมาเป็นแบบจำลองเพื่อหาสัญญาณเตือนภัยธุรกิจ แต่อัตราส่วนทางการเงินยังไม่สามารถให้ผลการพยากรณ์ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ยังมีค่าความผิดพลาด (Misclassified Errors) เนื่องจากอัตราส่วนแต่ละอัตราส่วนมีการทดสอบแยกจากกันและอัตราส่วนทางการเงินที่แตกต่างกันจะแสดงผลออกมาในทางตรงข้าม อีกทั้งข้อมูลในงบการเงินอาจมีการตกแต่งตัวเลขเพื่อใช้ในการประเมินความสามารถของบริษัท (ภาพร เอกอรรถพร, 2545, หน้า 59-60) ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะนำข้อมูลจากงบการเงินและรายงานทางการเงินที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมาเป็นตัวแบบเพิ่มจากการใช้อัตราส่วนทางการเงิน เนื่องจากสภาวิชาชีพบัญชีและตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้มีข้อกำหนดให้ธุรกิจจะต้องเปิดเผยข้อมูลอย่างเพียงพอ (Full Disclosure Principle) ตามมาตรฐานบัญชี ฉบับที่ 35 เรื่อง นำเสนองบการเงิน ได้กล่าวถึง หลักการเปิดเผยอย่างเพียงพอว่า “รายงานทางเงินต้องให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงินและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคุ้มกับต้นทุนที่เสียไป” งบการเงินจะมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ก็ต่อเมื่องบการเงินนั้น มีลักษณะเชิงคุณภาพตามที่แม่บทการบัญชีกำหนดไว้ ลักษณะเชิงคุณภาพ (Qualitative Characteristics) ที่สำคัญของงบการเงินคือการแสดงข้อมูลที่ถูกต้องตามควร (True and Fair Presentation) ซึ่งได้แก่ ความเข้าใจได้ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้ และการเปรียบเทียบกันได้ ดังนั้นการเปิดเผยข้อมูลบางรายการอยู่ในงบการเงินและหมายเหตุประกอบงบการเงินซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่จะสนับสนุนงบการเงินที่ไม่สามารถเปิดเผยตัวเลขได้ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (“สำนักงาน ก.ล.ต”) มีภารกิจในการกำกับและพัฒนาตลาดทุนของประเทศ ให้มีประสิทธิภาพ ยุติธรรม โปร่งใส และน่าเชื่อถือ จึงได้ออกกฎระเบียบและกำหนดข้อบังคับให้ผู้บริหารเปิดเผยข้อมูล เพื่อให้ผู้ลงทุน ผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลอย่างเท่าเทียมกัน ข้อกำหนดของสำนักงานสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ในปัจจุบันกำหนดให้ต้องเปิดเผยข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลที่เป็นตัวเงิน (Financial) และไม่เป็นตัวเงิน (Non-Financial) โดยบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ต้องเปิดเผยข้อมูลในรูปแบบและตามระยะเวลาที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (“ตลาดหลักทรัพย์ฯ”) กำหนด กล่าวคือในด้านข้อมูลทางการเงิน บริษัทที่ออกหลักทรัพย์ต้องจัดส่งงบการเงินทุกสิ้นไตรมาสและสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี

โดยงบการเงินดังกล่าวต้องเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีที่รับรองทั่วไปและผ่านการตรวจสอบและตรวจทานโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาตสำหรับข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเงิน บริษัทที่ออกหลักทรัพย์ต้องเปิดเผยข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) ที่ยื่นต่อสำนักงาน ก.ล.ด. เพื่อเปิดเผยต่อประชาชน และรายงานประจำปี (แบบ 56-2) ที่ส่งให้ผู้ถือหุ้น (วารสารนักบัญชี ส.ค.-พ.ย. 2546:99) พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ให้มีการเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นโดยกำหนดให้ผู้บริหารต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการรายงานและการวิเคราะห์ของฝ่ายจัดการ (Management Discussion and Analysis: MD&A) ซึ่งอธิบายปัจจัยและอิทธิพลที่มีผลต่อการดำเนินงานของกิจการการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจ การตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของกิจการ นโยบายการลงทุน และนโยบายการจ่ายปันผล จุดเด่นและทรัพยากรของกิจการที่ไม่ได้สะท้อนอยู่ในงบดุลและมีการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องที่ไม่เป็นตัวเงิน (Non-Financial Information) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ปรากฏอยู่ในแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) และรายงานประจำปี (แบบ 56-2) งานวิจัยนี้จึงนำข้อมูลเชิงคุณภาพในหมายเหตุประกอบงบการเงินและแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี มาพัฒนาตัวแบบจำลองภาวะล้มเหลว เพื่อเป็นปัจจัยชี้้นำถึงภาวะล้มเหลวทางการเงินหรือเป็นสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเพิ่มเติมจากข้อมูลเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อพัฒนาตัวแบบจำลองสำหรับใช้เป็นสัญญาณเตือนภัยภาวะล้มเหลวของบริษัทจดทะเบียน โดยการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากรายงานทางการเงินและรายงานประจำปีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมติฐานการศึกษา

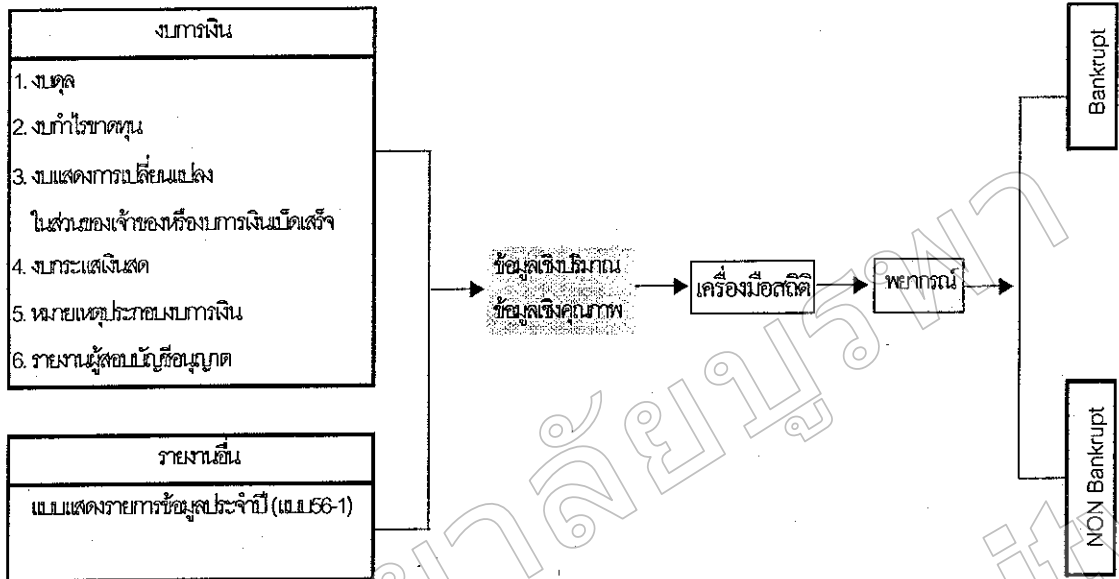
จากการที่บริษัทอาจจะถูกเพิกถอนออกจากการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยนั้นและย้ายเข้าไปอยู่ในหมวดบริษัทที่อยู่ระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน (REHABCO) ผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุนจะได้รับผลกระทบจากการลดลงของส่วนของผู้ถือหุ้นหรือสูญเสียเงินลงทุนทั้งหมด ผู้ที่เป็นเจ้านั้นต้องเสียเงินต้นและดอกเบี้ยและยังทำให้บริษัทขาดความน่าเชื่อถือซึ่งจะส่งผลเสียหายทั้งด้านการเงินและการดำเนินงาน ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีแนวความคิดว่าจะปรับจากพยากรณ์บริษัทที่จะล้มละลายมาเป็นการพยากรณ์บริษัทที่อาจจะถูกเพิกถอนออกจากรายงานบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และเพื่อพัฒนาตัวแบบจำลองสัญญาณเตือนภัยภาวะล้มเหลว

จากการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ เพิ่มเติมด้วยข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของแบบรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) จะมีคำอธิบายและวิเคราะห์ของฝ่ายจัดการซึ่งเป็นข้อมูลที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพและมาตรฐานของงบการเงินซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานที่รับรองทั่วไปของสภาวิชาชีพบัญชี อีกทั้งยังจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีหน้าที่คุ้มครองประโยชน์ของผู้ลงทุนและจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนโดยมีขบวนการกำกับดูแลการเปิดเผยข้อมูลสำคัญของบริษัทจดทะเบียนและสร้างขบวนการกำกับดูแลที่ดีตามแนวทาง "บรรษัทภิบาล" (ศุภชัย ศรีสุชาติ, 2547) ดังนั้นการเปิดเผยข้อมูลที่ดีต้องสื่อให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถเข้าใจถึงข้อมูลได้จึงสะท้อนให้เห็นความมั่นคงของธุรกิจ อีกทั้งข้อมูลดังกล่าวจะต้องเป็นข้อมูลที่ชัดเจนโปร่งใส ครบถ้วน สามารถเปรียบเทียบกันได้และสามารถเปิดเผยข้อมูลได้อย่างทันเวลา เพื่อสะดวกต่อผู้ที่ต้องการไปใช้ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้ ข้อมูลต่าง ๆ ควรเป็นปัจจัยชี้้นำภาวะล้มเหลวทางการเงินจึงเป็นที่มาของสมมติฐาน ดังนี้

H₁: ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากหมายเหตุประกอบงบการเงินและแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) สามารถนำไปใช้กำหนดความเป็นไปได้ที่บริษัทจะประสบความล้มเหลวทางการเงิน

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการศึกษาสามารถแสดงได้ด้วยภาพความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทางการเงินและรายงานประจำปี แบบจำลองทางการเงินที่สร้างขึ้นด้วยการใช้เครื่องมือทางสถิติที่เรียกว่า การวิเคราะห์การจำแนกประเภท (Multivariate Discriminant Analysis: MDA) และเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยโลจิส (Logistic Regression Analysis: Logic)

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณ อัตราส่วนทางการเงินและแบบจำลองทางการเงิน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การเปิดเผยข้อมูลเชิงคุณภาพระดับที่เหมาะสม ทันเวลาและมีสาระสำคัญในหมายเหตุประกอบงบการเงินและแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ลงทุนและนักวิเคราะห์ข้อมูล
2. เพื่อใช้ในการทำนายความเป็นไปได้ของแนวโน้มการล้มเหลวในบริษัทจดทะเบียนต่าง ๆ ของ นักลงทุน และผู้ใช้งบการเงิน
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่โดยใช้เป็นระบบเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับคุณภาพของการให้สินเชื่อ และเป็นประโยชน์สำหรับบริษัทเพื่อป้องกันภัยและแก้สถานการณ์ได้ทันเวลาก่อนที่จะเกิดภาวะล้มเหลวทางการเงิน
4. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ออกกฎระเบียบที่จะพิจารณาถึงการเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นต่อผู้ใช้งบการเงิน เช่น สภาวิชาชีพบัญชี สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ("สำนักงาน ก.ล.ต")

ขอบเขตการศึกษา

1. การศึกษารั้ครั้งนี้ประกอบด้วยประชากรที่เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ประสบความล้มเหลวทางการดำเนินงานและการเงินซึ่งจัดอยู่ในหมวด REHABCO ในช่วงปี พ.ศ. 2542 ถึง ปี พ.ศ. 2545

2. จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากงบการเงินและรายงานเกี่ยวกับฐานะการเงินและ ผลดำเนินงานก่อนปีที่จะถูกจัดเข้าหมวด REHABCO 1 ปี จำนวน 38 บริษัท ที่ไม่ใช่กลุ่มสถาบันการเงินและกลุ่มประกันภัย (เนื่องจากกลุ่มบริษัททั้งสองมีลักษณะเฉพาะทางบัญชีและการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดซึ่งจะสะท้อนออกมาในรูปแบบที่แตกต่างกันรวมทั้งนโยบายทางการกำกับดูแลของทั้งสองก็แตกต่างกัน) นำมาจับคู่กับธุรกิจประเภทเดียวกัน มีขนาดสินทรัพย์ใกล้เคียงกัน โดยมีค่าความแตกต่างไม่เกินร้อยละ 30 ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทที่ดำเนินงานปกติอีก 38 บริษัท รวมเป็น 76 บริษัท

3. โดยใช้ฐานข้อมูล I – SIMS พิจารณาจาก รายงานผู้สอบบัญชี งบดุล งบกำไรขาดทุน หมายเหตุประกอบงบการเงิน และจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ได้แก่ แบบแสดงรายงานข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1)

นิยามศัพท์

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) หมายถึง ข้อมูลโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับ บริษัทและไม่เกี่ยวกับการคำนวณ ได้แก่ รายงานผู้สอบบัญชี หมายเหตุประกอบงบการเงิน แบบแสดงรายงานข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) และรายงานประจำปี
2. ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) หมายถึง ข้อมูลทางตัวเลขในเชิง การคำนวณเป็นการนำอัตราส่วนทางการเงิน จากงบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสดและ งบเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินจากงบการเงิน
3. รายงานผู้สอบบัญชี (Audit Report) หมายถึง ผลงานของผู้สอบบัญชีที่เสนอต่อ ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ ผู้ลงทุน และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง
4. หมายเหตุประกอบงบการเงิน (Notes of Financial Statement) หมายถึง คำอธิบาย หรือรายละเอียดเพิ่มเติมที่แสดงไว้ท้ายงบการเงินเพื่อเป็น ข้อมูลที่แสดงรายละเอียดประกอบ งบการเงิน
5. สัญญาณเตือนภัย (Red Flags or Warning Signs) คือ ปัจจัยที่นำต้นเหตุของ การก่อตัวของปัญหา

6. ปัญหาทางการเงิน (Financial Distress) หมายถึง ภาวะที่กิจการขาดสภาพคล่องจนไม่สามารถชำระหนี้ระยะสั้น หรือหนี้สินทั้งหมดของกิจการได้ ซึ่งรวมถึงภาวะล้มเหลวด้วย

7. แบบจำลองภาวะล้มเหลว (Bankruptcy Models) เป็นเครื่องมือทางปริมาณและสถิติ (Quantitative and Statistical Tools) ซึ่งใช้ในการคาดหมายภาวะล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้นในบริษัทหนึ่ง ๆ โดยแบบจำลองเหล่านี้ จะทำนายความเป็นไปได้ของการล้มเหลวและเป็นสัญญาณเตือนภัยความเป็นไปได้ในการอยู่รอดของบริษัทฯ

8. กิจการที่ล้มเหลว หมายถึง เป็นบริษัทจดทะเบียนที่ประสบความล้มเหลว ทางการค้าดำเนินงานและการเงิน จัดอยู่ในหมวด REHABCO

9. บริษัทจดทะเบียน หมายถึง บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

10. Type I Errors คือ กรณีที่พยากรณ์ว่าบริษัทที่ฟื้นฟูการดำเนินงานจัดอยู่ในหมวด REHABCO เป็นบริษัทที่ดำเนินงานปกติ

11. Type II Errors คือ กรณีที่ผลพยากรณ์ว่าเป็นบริษัทที่ดำเนินงานปกติเป็นบริษัทที่ฟื้นฟูการดำเนินงานจัดอยู่ในหมวด REHABCO